

Referat från 100111

En ”Stenhård” fortbildningsdag om användning av Natursten som bygg- och anläggningsmaterial

Område landskapsutveckling vid SLU Alnarp och Institutionen för arkitektur vid LTH anordnade i samarbete med stenindustrin den 11/1-09 en fortbildningsdag för universitetslärare som utbildar arkitekter och ingenjörer inom bygg- och anläggning. Syftet med dagen var att deltagarna skulle få en orientering om möjligheterna att använda natursten som bygg- och anläggningsmaterial och hur uppläggningsen av utbildning i detta ämne kan genomföras. Förhoppningen var också att dagen skulle ge möjligheter för lärare från olika utbildningsorter att knyta kontakter med varandra. Lärare från KTH, LTH, Chalmers och SLU var inbjudna.

Hjärtligt välkomna!

Tina Sarap, dekan vid SLU Alnarp, hälsade välkomna till ”Sveriges längsta universitet” som sträcker sig ända från Umeå ner till Alnarp, där fortbildningsdagen genomfördes.

Anledningen till placeringen av dagens utbildning är givetvis att landets enda adjungerade professor i Natursten, Kurt Johansson, har sin hemvist här. I och med denna inledning så lämnades ordet över till dagens moderator Mark Isitt, frilansjournalist.

Mark presenterade dagens första läsare med beskrivningen ”tidigare president i den europeiska stenorganisationen Euroroc, nuvarande professor – som tidigare sagts – i ämnet natursten och ägare till företaget Marmor och Granit i Kristianstad”.

Natursten – ett uthålligt material!

Kurt Johansson inledde med att påpeka att hans huvudsakliga arbete de senaste åren har fokuserats på SSF – Sveriges Stenindustriförbund – där han är ordförande och sitt uppdrag som utbildare av blivande arkitekter och ingenjörer. Tyngdpunkten på föreläsningen låg på vikten av att tänka på natursten som byggnads- och anläggningsmaterial, inte dess ursprung och geologiska egenskaper. Naturstenens användning i en byggnad eller anläggning måste bedömas utifrån funktion, hållbarhet och estetik. Teoretiska fakta om tekniska egenskaper, användningsområden mm varvades med underhållande tester om hur sten reagerar med syra – ett enkelt sätt att kontrollera stenens funktionalitet. Kurt fortsatte med att poängtera vikten av att kommunicera med prover, inte med bilder.

Summa summarum - Sten är ett fantastiskt och uthålligt material, bara man väljer rätt sten och monterar den korrekt!

Moderatorn följde upp Johanssons föredrag med frågan om protektionism – ”Den svenska stenen är bra!” – hur skall detta tolkas. Agne Nilsson, Emmaboda Granit försvarade påpekandet – tester som är genomförda har visat detta. Givetvis finns det bra utländska stensorter, Rolf Lundmark nämnde bl a sten från Portugal.

Ansvarsfrågan för arbetsmiljö gällande importerad sten togs också upp. Konstaterades att ansvaret ligger hos importören. Frågan startade en intensiv diskussion med många inlägg. Enbart tidsschemat hindrade en fortsättning...

Natursten – i husbyggnad

Nästa föreläsare var Gert Wingårdh, adjungerad professor vid Chalmers/Wingårdh arkitekter. Gert inledde med en liten historisk tillbakablick på hur hans stenintresse har vuxit fram och hur hans första stora jobb blev inriktat på sten. Detta följdes upp av ett antal exempel på hur natursten kan användas i husbyggnader – med mycket goda resultat. Hyvlad Öländsk kalksten

har växt fram som en favorit bland stensorter och bearbetningar. Favoritskapet återspeglas i många av Wingårdhs projekt. Exempel från Sverige, Europa och Amerika presenterades. Även detta föredrag kom in på svensk kontra utländsk sten. Konstaterades ATT priset ofta styr väldigt mycket – ibland med gott slutresultat men ibland inte...

Moderator Isitt öppnade möjligheten för deltagarna att ställa frågor. Bl a lyfte konstnär Pål Svensson frågan om kombinationen av ”besparingskrav” och väldigt avancerade detaljkonstruktioner.

Natursten – i utemiljö

Torbjörn Andersson, adjungerad professor vid Institutionen för stad och land SLU/SWECO tog sedan över genom att poängtera att hela Sverige vilar på stenen och urberget. Materialet sten innehåller mer än bara sten...

Genom att betrakta hur stenen är bearbetad och placerad kan man även identifiera varifrån arbetet är gjort. I dagens samhälle finns en risk att regionala och nationella kulturer försvinner i vart annat. Fenomenet ”den svenska gatstenen” hyllades av Torbjörn. Efter detta redovisades arbetet med två projekt, Hyllie torg och Sandgrundsparken.

Vad gäller Hyllie torg gäller tanken med bokskog för att förstärka den regionala knytningen. Problemen med att använda bok i denna miljö gjorde dock att detta inte var problemfritt...

Bokträd i kombination med sten skall ge en välkomnande miljö. Stora hållar av

Tossenegranit, 2 gånger 1meter, som en viktig del i konceptet. Avvattningen klaras genom att lägga hållarna i en mycket utdragen dragspelskonstruktion.

Det andra projektet ”Sandgrundsparken” återfinns i Karlstad. Här hade Klarälvens delning en dominerande roll i genomförandet. Mellan delarna öppnar sig parken i en kil – en 300meter lång sådan. Beundransvärt är här hur en liten kommun som denna faktiskt satsar på en miljö av detta slag! Ett omfattande gångstråk som ger en närhet till vattnet i kombination med ett antal dalgångar som innehåller ett antal olika biotoper. När invigningen genomfördes gjorde man det med Värmlands stolthet – Sven-Ingvars!

Mark Isitt tog upp frågan om det satsas nog med pengar på denna typ av miljö – svaret från Andersson var givetvis nej! En annan fråga var synen på landskapsarkitekter. Torbjörn konstaterade att en klar förbättring har skett – idag har landskapsarkitekten en klarare och tydligare roll.

Natursten – i konsten

Konstnären Pål Svensson tog sedan vid och knöt i sitt anförande an till det konstnärliga.

Frågan om vad är ett konstverk – kopplades ihop till frågan ”vad är sten”? Pål utvecklade också tankarna kring möjligheten att polera sten och få en fantastisk yta. Detta i kombination med känslan av stenens möjlighet har utvecklat ett ”stenberoende” hos honom. Stenen har ett eget uttryck men man kan också gå emot detta. Möjligheten att göra alster som ser lätta ut men är tunga, ser mjuka ut men är hårda.

Svensson visade efter denna inledning ett spektra av bilder av olika konstnärers alster i materialet sten. Konstverket ”Diamonds are everywhere” i Daniaparken, Malmö är ett exempel på hur man kan göra det ”lilla extra” med sten i en naturlig miljö. Kopplingen mellan sten och andra material exemplifierades också.

Avslutningsvis presenterades bilder med egna konstverk, bl a från Wanåsparken, Malmö, Skövde och Ängelholm.

Pål fick som avslutning ett antal frågor från moderatoren, bl a ”var kommer idéerna ifrån?”.

Svaret var att det kunde vara mycket olika, men viktigt är att det finns en förankring till platsen. En annan fråga var om man ”kan gå emot stenens själ”. Svenssons svar var att det kan vara här som upplevelsen finns. Avslutningsvis kom frågan ”har det någonsin bara blivit en tummetott?” – Svaret blev ”då har jag lagt av långt innan...”.

Natursten – restaurering

Mats Edström, professor vid institutionen för arkitektur, LTH gick som sista föreläsare för dagen upp i talarstolen. Ett antal exempel på hur restaureringar har genomförts visades. Vid restaurering idag tydliggör man vad som är original och vad man har lagt till eller ändrat. Arbetet med Angkor Bath i Kambodja var ett av många intressanta projekt som redovisades, både i bild och tal. Arbetet innefattar både huggning och läggning av sten men även dränering.

En kort beskrivning om arbetet vid konservatorskolan i Bologna redovisades.

Lerinpackning är en traditionell metod för att rengöra sand- och kalksten. Moderna metoder finns också, t ex rengöring med laser. Flera metoder för lagning redovisades också. Ett extremt sätt att skydda och konservera en utsatt stenbyggnad är helt enkelt att bygga in den. Det enda exemplet på detta finns i Norge. Ett stort svenskt projekt är Stockholms slott. Slottet är snart i behov av restaurering igen. Kalmar domkyrka visades som ett annat restaureringsprojekt.

Det stora problemet har dock visat sig vara efterkrigstidens stenanvändning. Finlandia är ett exempel på detta. Här har marmorplattorna böjt sig. Så här i efterhand kan konstateras att ett annat material skulle ha använts. Oslos operahus kan läggas till listan över ”problemobjekt”. Mer lokalt kan även nämnas Eslövs medborgarhus som ett lysande exempel på gott och hållbart stenhantverk. Som sista föreläsare konstaterades att även Edström poängterade vikten av att välja RÄTT sten!

Som avrundning så undrade moderatoren var skillnaden mellan patina och förfall går. Svaret blev att ”patina är ett bestående förfall” - Patina är viktig del av historiska byggnader!

Moderatorns nästa fråga blev ”Finns det en hierarki bland material?”. Svaret blev svävande men att ”Natursten är på väg tillbaka” – positivt i detta sammanhang!

Mats Edström svarade när det gällde utbildningens innehåll att alla ”basmaterial”, däribland sten” skall ingå i utbildningen.

Utbildning – Ett måste!

Förste talaren från morgonen, Kurt Johansson, återkom – nu med slutbudskapet om behovet av naturstensutbildning för arkitekt- och byggnadsingenjörstudenter. Det är av yttersta vikt att ämnet Natursten återfinns i aktuella utbildningar! Ett förslag till detta är framtaget och i denna ingår ca totalt 16 obligatoriska timmar som alla berörda utbildningar bör innehålla.

Kurt Johansson poängterade att detta är ett minimikrav! Till detta finns även möjligheter för fördjupningar och examensarbeten.

Uppsummering

Som avrundning på dagen tilläts åhörarna komma med frågor och kommentarer. Dessa gällde allt från utbildningarnas innehåll, kravet på att hinna med osv.

Moderator Mark Isitt summerade till sist dagen och avslutade arrangemanget med att tacka samtliga, både medverkande och åhörare, för en givande dag.

/Kai Marklin